

Utjecaj promjene količine novca u optjecaju na profitabilnost hrvatskih kreditnih institucija

Bilandžija, Franka

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:808555>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-25**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

Franka Bilandžija

**UTJECAJ PROMJENE KOLIČINE NOVCA U
OPTJECAJU NA PROFITABILNOST
HRVATSKIH KREDITNIH INSTITUCIJA**

Završni rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

Franka Bilandžija

**UTJECAJ PROMJENE KOLIČINE NOVCA U
OPTJECAJU NA PROFITABILNOST
HRVATSKIH KREDITNIH INSTITUCIJA**

Završni rad

JMBAG: 0303073606, redovna studentica

Studijski smjer: Informatički menadžment

Predmet: Monetarna ekonomija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Financije

Mentor: prof. dr. sc. Manuel Benazić

Pula, listopad 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Franka Bilandžija, kandidat za prvostupnika ekonomije/poslovne ekonomije, smjera Informatički menadžment ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Franka Bilandžija

U Puli, 05.10., 2021. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Franka Bilandžija dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Utjecaj promjene količine novca u optjecaju na profitabilnost hrvatskih banka“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 05.10.2021. (datum)

Potpis

Franka Bilandžija

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Monetarni agregati	3
2.1. Pojmovno određenje monetarnih agregata	3
2.2. Mehanizmi promjene monetarnih agregata	4
2.2.1. Opći pristup	5
2.2.2. Analitički pristup	6
3. Ocjenjivanje bankovnog poslovanja.....	10
3.1. Bankarski poslovi	10
3.2. Pokazatelj profitabilnosti banaka	11
3.3. Utjecaj monetarne politike na poslovanje banke.....	13
4. Količina novca u optjecaju i profitabilnost hrvatskih kreditnih institucija	15
4.1. Monetarni agregati u praksi Hrvatske narodne banke	15
4.2. Pregled odabranih pokazatelja poslovanja hrvatskih kreditnih institucija	16
4.3. Utjecaj promjene količine novca optjecaju na profitabilnost hrvatskih kreditnih institucija	22
5. Zaključak.....	28
LITERATURA.....	29
POPIS GRAFIKONA	30
SAŽETAK	31
SUMMARY	32

1. Uvod

Kako bi gospodarstvo normalno funkcioniralo potreban je određen stupanj opskrbljenosti novcem. Novčana cirkulacija odnosno novčani optjecaj predstavlja "krvotok" gospodarskog tijela. Da bi funkcioniralo, bitno je da je gospodarstvo opskrbljeno dovoljnom količinom novca koji obavlja svoje funkcije-funkcije platežnog i prometnog sredstva kao i funkciju imovine ili rezerve. Bilo kakav poremećaj u obavljanju ovih funkcija odrazit će se na realna gospodarska kretanja.

Središnja banka emitira novac, odgovorna je za provođenje monetarne politike i održavanje stabilnosti novca. Na nju se kreditno oslanja cijeli bankarski sustav te ona regulira likvidnost banaka pa tako i kreditnu sposobnost. Potraživanja banka prema središnjoj banci nastaju kao rezultat promjena veličine kredita središnje banke prema poslovnim bankama. Ta potraživanja banaka prema središnjoj banci su potraživanja u valutnom novcu i zajedno s novčanicama u bankama predstavlja osnovu likvidnosti. Ako se ona u nekom trenutku ocjeni nedovoljnom, središnja banka njezino stanje korigira instrumentima monetarne regulacije kojima upravlja. Količina papirnog novca koji se emitira zavisno je promjenjiva veličina pod utjecajem potreba gospodarstva, a zajedno s depozitnim novcem čini ukupnu količinu novca u optjecaju. Ukupnu količinu novca mijenja kreditna ekspanzija.

Zarada je primarni cilj svake poslovne banke, ali njezinim dioničarima, upravama, zaposlenima i komitentima tako i cijeloj javnosti od značajne je važnosti njezino profitabilno i uspješno poslovanje. Pri analizi poslovanja banaka koriste se razni instrumenti, odnosno postoji više pokazatelja koji ukazuju na uspješnost poslovanja banke. I postoji više faktora koji imaju utjecaj na njezino poslovanje.

Cilj ovog rada je definirati monetarne agregate te opisati i prikazati pokazatelje profitabilnosti hrvatskih banaka. Svrha rada je utvrditi povezanost u kretanju količine novca u optjecaju i odabranih pokazatelja profitabilnosti banaka, odnosno kreditnih institucija.

Strukturu ovog rada čini pet cjelina. Prvi je uvod, zatim u dugom poglavlju navedeni su i opisani monetarni agregati, općim i analitičkim pristupom. Treće poglavlje posvećeno je bankama i njihovom poslovanju te su navedeni glavni pokazatelji profitabilnosti. U četvrtom poglavlju grafički su prikazi i opisi kretanja odabranih

pokazatelja profitabilnosti i objašnjen je utjecaj promjene količine novca u optjecaju na njih. U zadnjem poglavlju je zaključak na istraživanje i temu rada.

U završnom radu primijenjene su sljedeće znanstveno-istraživačke metode: metoda analize i sinteze, metoda apstrakcije i konkretizacije, generalizacije i specijalizacije, induktivna i deduktivna metoda, metoda klasifikacije i deskripcije.

2. Monetarni agregati

Količina novca u optjecaju kao funkcija transakcijskog sredstva definira monetarni agregat M_1 odnosno novčanu masu u užem smislu. Iz odnosa količine novca u optjecaju i realnih gospodarskih kretanja javljaju se različita stanja kao što su recesija, nezaposlenost, deflacija, inflacija i sl. Time se javlja uloga monetarne politike u reguliranju novčanih kretanja i njihovih utjecaja na realna kretanja. Monetarne agregate definiramo kao skup financijskih instrumenata koji imaju isti stupanj likvidnosti (Božina, 2012.: 653.).

Glavna funkcija novca je sredstvo razmjene i plaćanja te su prema tome sredstva koja obavljaju funkciju prometa i plaćanja su uključena u empirijsko mjerenje novca. Najlikvidniji oblik su kovanice i novčanice te novac na tekućem i žiro računu jer odmah sudjeluju u platnom prometu. Monetarni agregati prema zahtjevima monetarne politike trebaju biti lako mjerljiv i potrebno ih je lako kontrolirati. Svi oblici novca mogu se mijenjati ali je važno da kvalitetno obavljaju svoju funkciju (Lovrinović i Ivanov, 2009.: 132.).

Kako se novac može mijenjati iz jednog oblika u drugi, odnosno prelazi iz jedne funkcije u neku drugu, tako monetarne agregate možemo klasificirati u različite grupe. Važno je da oni u isto vrijeme imaju funkciju monetarnih indikatora kojima se objašnjava kvantitativna strana monetarne politike (Božina, 2012.: 653.).

2.1. Pojmovno određenje monetarnih agregata

Monetarne agregate (uz određene varijacije) možemo podijeliti u tri grupe (Lovrinović i Ivanov, 2009.: 135.):

- primarni novac- M_0
- novčana masa u užem smislu- M_1
- novac kao dio imovine- $M_3, M_4...$

Primarni novac kojeg označavamo s M_0 naziva se još i monetarna baza, rezervni novac ili novac velike snage. Suvremeni novac predstavlja potraživanja nebankarskih sektora od banaka u obliku novčanica ili sitnog novca kreiranog i emitiranog od

središnje banke. U suvremeni novac ubrajamo još i depozitni, njega kreiraju druge monetarne institucije odnosno depozitne banke. Dakle, gotov novac za te institucije predstavlja bazu na kojoj one razvijaju svoju kreditno-monetarnu aktivnost. Tako se kreira depozitni novac koji zajedno s gotovim novcem koji se nalazi izvan banaka čini novčanu masu u cirkulaciji. Primarni novac čini gotov novac koji je u optjecaju i ukupni depoziti koje poslovne banke imaju u središnjoj banci. Također, primarni novac definira se iznosom koji se nalazi u ukupnoj aktivi središnje banke koji je umanjeno za devizne transakcije sa stranim tržištem, zatim umanjeno za depozite nefinancijskih komitenata te umanjeno za ostale obveze iz pasive njezine bilance (Perišin et al., 2001.: 77.).

Novčana masa M_1 obuhvaća instrumente plaćanja koji su sredstvo plaćanja u nekoj državi, a kreirani su od strane središnje banke i poslovnih banaka. Općenito, možemo reći da je $M_1 = G + D$ pri čemu su "D" depoziti po transakcijama, a "G" je novac koji je u optjecaju. Ovaj monetarni agregat monetarne teorije označavaju kao ponuda novca, a određuje ga središnja banka. Mnoge monetarne teorije ovaj monetarni agregat označavaju još i kao iznos ponude novca (money supply) (Lovrinović i Ivanov, 2009.: 144.).

Monetarne agregate M_2 , M_3 , u pravilu možemo uključiti više grupa monetarnih agregata. U M_2 i M_3 možemo ubrojiti financijske instrumente kojima se služe razne financijske institucije. Dodajući uz novac u optjecaju (oblik primarnog novca M_0) depozitni novac dobili smo monetarni agregat M_1 novčanu masu tako dodajući njemu druge manje likvidnosne instrumente (do 1 godine dospijeća) ili nelikvidne (dulje od 1 godine dospijeća) dobit ćemo šire monetarne agregate: M_2 , M_3 , M_4 ... ili njihov zbroj prikazan kao L (ukupna likvidnost). Možemo ih prikazati kao $M_2 = G + D + S$ ili $M_2 = M_1 + S$, a $M_3 = M_2 + D_o$, gdje je S štedni depozit a D_o oročeni depozit (Perišin et al., 2001.: 81.).

2.2. Mehanizmi promjene monetarnih agregata

Svi praktični zadaci monetarne politike ukazuju nam kako se upravo monetarni agregat M_1 javlja kao najčešći indikator monetarne politike. Primarni novac impliciran je u analizu promjene novca u optjecaju kao egzogena varijabla određena

monetarnom vlasću. Dosta prostora daje se analizi promjene optjecajnog novca što čini monetarne agregate treće grupe odnosno novac kao dio imovine, njihova struktura je heterogena i mijenjaju se radi mnogih faktora koji ovise i o nemonetarnim subjektima. To nam pokazuje kako monetarne vlasti imaju važan utjecaj na kreiranje i promjene monetarnih agregata, njihov utjecaj nije isključiv ali nije niti apsolutan (Perišin et al., 2001.: 111.).

2.2.1. Opći pristup

Sva novčana sredstva, odnosno M_4 obuhvaćaju sredstva izvan optjecaja (što uključuje razne rezervne fondove, štednju i ostalo) i novac u optjecaju. Novčana masa promjenjiva je radi (Lovrinović i Ivanov, 2009.: 173.):

- a) manjeg ili većeg kreditiranja banaka - kreditna aktivnost koju banka postiže utječe na promjenu obujma novčane mase, ukoliko banka odobri nove kredite nebankarskom sektoru, preko iznosa otplaćenih kredita povećava se novčana masa. U situaciji da banka odobri manje novih kredita nego što otplatilo postojećih dolazi do smanjenja novčane mase. U prvom primjeru radi se o emisiji novca, zatim o njegovom povlačenju.
- b) prebacivanje novca u depozite koji ne spadaju pod novac, ili obratno - ukoliko se novac prelijeva u depozite koji ne čine novac (kao dio M_1) novčana masa će se smanjiti ili povećati, što ovisi o tome je li prebacivanje u takve depozite veće ili manje od prebacivanja u obrnutom smislu. Te promjene zovemo promjenama nemonetarne pasive, odnosno dio pasive u bilanci banka koji se ne ubraja u optjecajni novac. Ukoliko dođe do povećanja nemonetarne pasive znači da je došlo do prelijevanja novca iz optjecaja, a njezino smanjenje znači dio prelijevanja u optjecaj.
- c) promjene dugovanja ili potraživanja s bankama drugih zemalja i transakcijama koje banka ima nedomaćoj valuti s domaćim komitentima - utjecaj na M_1 ima i mijenjanje salda potraživanja i dugovanja iz inozemstva, što je uočljivo u promjeni deviznih rezervi u državi i s druge strane u promjeni novca u optjecaju. Promjene u odnosima potraživanja i davanja prema inozemstvu pokazat će rezultat u slučaju povećanja deviznog priljeva, a tako i otkupa deviza od strane bankarskog sustava. Njihov otkup je protuvrijednost u

domaćoj valuti (emisija). Obrnuto, pogoršanje salda dugovanja ili potraživanja znači povećanje potražnje nebankarskih subjekata za kupnju deviza od banaka zbog plaćanja na stranom tržištu i smanjivanje deviznih rezervi pa se smanjuje i novčana masa upravo onoliko koliko je upotrijebljeno za kupnju deviza, odnosno za njihovu prodaju od bankarskog sustava.

- d) kupovina ili prodaja zlata ili drugih metala - otkup ili prodaja zlata ili nekih drugih plemenitih metala može utjecati na novčanu masu. Takav otkup obavlja ovlaštena banka, što predstavlja povećanje rezervi i novčane mase. Ako dođe do prodaje zlata iz nekih razloga, u tom se slučaju povlači određena količina novca iz optjecaja kao protuvrijednost, čime se novčana masa smanji.

Ako se bankarska aktiva povećava, povećava se i novčana masa. Aktivi bilance banka figurira povećanje količine zlata, odobreni krediti, i sva potraživanja od inozemstva. Tako se i povećanje ostale aktive banaka odražava na povećanje količine novca koji je u optjecaju. Ako se poveća nemonetarna pasiva bilance smanjit će se novac u optjecaju, a ako se poveća monetarna pasiva, to znači i povećanje novca u optjecaju (Perišin et al., 2001.: 115).

2.2.2. Analitički pristup

Analiziranje poslovanja banaka vrši se putem bilance koju banka koristi kao skup više oblika imovine na jednoj strani i obveza i kapitala na drugoj strani. Oni generiraju prihode i troškove banke. Poslovanje banka je regulirano i ovisi o njezinoj veličini i specijalizaciji za određene poslove, prema tome strukture bilanci banka mogu se razlikovati (Leko i Stojanović, 2018.: 107.).

Za utvrđivanja i identificiranja varijabli koje imaju utjecaj na mijenjanje količine novca u optjecaju koristi se više analitičkih metoda. Njihovim razvijanjem vidimo kako količina novca ne ovisi samo o volji, mjerama i odlukama monetarne vlasti, nego je ona istodobno i rezultat utjecaja i endogenih faktora npr. ponašanje monetarnih institucija i nemonetarnih subjekata. Postoji više metoda analize monetarnih promjena, jedna od njih je metoda koja se temelji na konsolidiranoj bilanci monetarnih institucija. Monetarne institucije podrazumijevaju one institucije u čijoj se pasivi nalaze obveze koje su novac, odnosno ubrajaju se u novčanu masu (M_1) ili

novac po drugoj definiciji (središnja banka i poslovne banke). Novac u optjecaju (M_1) koji se kreira na primarnom novcu nalazi se, odnosno knjiži u pasivi monetarnih financijskih institucija (kao obveza), suprotno tome nalazi se u aktivni nemonetarnih financijskih institucija i subjekata (dio imovine). Primarni novac (kojeg kreira središnja banka) nalazi se u pasivi bilance središnje banke, i u aktivni ostalih monetarnih institucija (poslovnih banaka, u vidu blagajne, rezerve likvidnosti, obvezne rezerve i sl.) i svih drugih nemonetarnih subjekata (gotovina kod ljudi ili dio imovine) (Lovrinović i Ivanov, 2009.:177.).

Iako banka kao i svako drugo poduzeće ima svoju aktivni i pasivu, za banke je karakteristično to što u svojoj pasivi drži tuđe sredstva koja su joj povjerena za adekvatnu upotrebu. Zato je bitna kontrola ponašanja banka, odnosno njihovo upravljanje tuđim novcem kako bi financijski sustav stabilno funkcionirao (Gregurek i Vidaković, 2018.: 411.).

Bilanca svih banaka sadrži u pasivi brojne depozite i druge novčane oblike koji su izvori sredstava svih banaka, što predstavlja njihove obveze prema nebankarskim sektorima, dok u aktivni sadrži brojne pozicije različitih kredita ili raznih plasmana banka koji predstavljaju njihova potraživanja od nebankarskih sektora. Obveze prema bankama drugih zemalja odnosno inozemstvu ili potraživanja od njih posebno se iskazuju u pasivi i aktivni bilance svih banaka. Dio pasive kada odbijemo devizne obveze predstavlja domaću pasivu, a u aktivni nakon što odbijemo devizna potraživanja ostaje domaća aktivni. Domaća pasiva sadrži obveze banaka u domaćoj valuti; depozitni, optjecajni novac, quasi-novac te oročene depozite (Perišin et al., 2001.:117.).

Pasivu bilance svih banka možemo prikazati na slijedeći način:

Shema 1. Pasiva bilance svih banka

Devizna pasiva (P^s)	Domaća pasiva (P^d)	
Obveze banka u stranoj valuti	Novčana masa	Nemonetarna pasiva Quasi-novac, ograničeni i oročeni depoziti
P^s	M_1	NP

Izvor: PERIŠIN I., ŠOKMAN A., LOVRINOVIĆ I. (2001.) *Monetarna politika*, Fakultet ekonomije i turizma "dr. Mijo Mirković"; str. 119.

Bilanca banaka u domaćoj aktivi ima više oblika plasiranja sredstava – plasmani na žiroračun banke, plasmani na račune rezervi likvidnosti, plasmani preko kredita i vrijednosnih papira. Kako se novčana sredstva koja se nalaze na računima banka ne odražavaju neposredno na kretanja novca, nego na to utječu krediti izdani od strane banka, tako domaću aktivu (u analitičke svrhe) možemo sveti na plasmane putem kredita (Lovrinović i Ivanov, 2009.: 181.).

Shema 2. Aktiva bilance banaka

Devizna aktiva (A^s)	Domaća aktiva (A^d)
Potraživanja banke u inozemskoj valuti	kreditu banke domaćih nebankarskih subjekata i različiti njezini plasmani
A^s	K

Izvor: PERIŠIN I., ŠOKMAN A., LOVRINOVIĆ I. (2001.) *Monetarna politika*, Fakultet ekonomije i turizma "dr. Mijo Mirković"; str.120.

U svakoj bilanci aktiva (A) jednaka je pasivi (P) (Lovrinović i Ivanov, 2009.: 182.) :

$$A = P$$

Dekompozicijom aktive i pasive dobijemo:

$$A = A^s + A^d \quad (A^d = K)$$

$$P = P^s + P^d \quad (P^d = M_1 + NP)$$

Ako bilancu presiječemo na domaći dio i devizni proizlazi da je neto-potraživanje banaka u drugoj valuti (E^s) jednako razlici između deviznih potraživanja i deviznih obveza banaka:

$$E^s = A^s - P^s$$

Neto-potraživanje banka u domaćoj valuti (E^d) jednako razlici između potraživanja i obveza banka u domaćoj valuti:

$$E^d = A^d - P^d$$

Neto-potraživanja ili obveze banka prema domaćim komitentima trebaju biti izjednačena neto-iznosu potraživanja ili obveza banaka u inozemnoj valuti sa suprotnim predznakom:

$$E^d = -E^s$$

Budući da je $A=P$, dekompozicijom lijeve i desne strane dobit ćemo:

$$A^s + K = P^s + M_1 + NP \quad \text{pri čemu je} \quad E^d = K - (M_1 + NP)$$

Prema tome jednadžbu $E^d = -E^s$ možemo pisati kao:

$$K - (M_1 + NP) = -E^s \quad \text{iz koje izlazi} \quad M_1 = K - NP + E^s$$

Novčana masa jednaka je kreditima koje su odobrile banke domaćim nebankarskim subjektima umanjena za ukupnu nemonetarnu pasivu povećano ili smanjeno za iznos salda deviznih transakcija. Jednadžbu možemo prikazati i ovako:

$$\Delta M_1 = \Delta K - \Delta NP + \Delta E^s$$

Mijenjanje novčane mase ovisi o promjenama kredita, što vodi porastu. Također ovisi i o promjenama nemonetarne pasive (njezin rast vodi od njezinog smanjenja) te o mijenjanju salda banaka u inozemnoj valuti (pozitivan saldo, odnosno situacija kada su potraživanja veća od obveza, znači rast novčane mase ili obrnuto) (Perišin et al., 2001.:121.).

3. Ocjenjivanje bankovnog poslovanja

Da bi bilo koje financijsko poduzeće uspješno poslovalo treba ispuniti potrebe svojih dioničara (vlasnika), zaposlenih, deponenata i drugih kreditora, kao i dužnika. Isto tako financijska poduzeća trebaju naći način da zadovolje državne regulatore svojom pozitivnom politikom poslovanja, kreditima i zdravim investicijama. Jesu li financijske institucije ispunile sve navedeno pokazuje analiza financijskih izvještaja. Ulaskom na otvoreno tržište zbog prikupljanja sredstava podrazumijeva da će investitori u dionice i obveznice ispitivati upravo financijske izvještaje banke. Cilj financijskih institucija je maksimizirati vrijednosti bogatstva dioničara koje je uloženo u poduzeće, uz prihvatljivu razinu rizika (Rose i Hudgins, 2015.:171.).

3.1. Bankarski poslovi

Ono u čemu se razlikuju bankarski poslovi je uloga neke banke u određenom poslu. Tako prema bilančno analitičkom kriteriju bankarske poslove dijelimo na: pasivne, aktivne, neutralne i osobne bankarske poslove (Matić, 2011.:208.).

Pod pasivnim poslovima banke podrazumijevamo poslove koji mobiliziraju novac koji se evidentira u pasivi, odnosno čini dug, tj. obvezu banke. Pasivne poslove dijelimo u depozitne poslove i nedepozitne obveze banaka (pribavljena sredstva) (Leko i Stojanović, 2018.:109.).

Depoziti su potraživanja komitenata na računima koje imaju kod banaka. Depozite mogu ulagati građani, poduzeća, neprofitne institucije, javna poduzeća ili duge banke. Razlikujemo depozite po viđenju i oročene štedne depozite. Depozitima po viđenju njihov vlasnik na zahtjev može uvijek raspolagati, oni su likvidni jednako kao i gotovina. Pod depozitni novac ubrajamo sredstva koja su na čekovnim, žiro ili tekućim računima banaka. Kamatni trošak na njih je mali ali troškovi obrade čestih transakcija su visoki, njih banka naplaćuje svojim klijentima, što čini njezin prihod. Kod depozita koji su oročeni na neko određeno vrijeme, vlasnik ih se odriče na određen period i njime se koristi tek nakon što isteke vrijeme na koji je oročen. Na njih se obračunava najniža kamatna stopa. Neki od nedepozitnih obveza banaka su primljeni krediti (sredstva pribavljena od drugih domaćih ili inozemnih financijskih

institucija) i sredstva koja su pribavljena emisijama zadužnica (Leko i Stojanović, 2018.:111.).

Bankarski poslovi u kojima banka ima ulogu vjerovnika su aktivni bankarski poslovi. Na njihovoj osnovi banka naplaćuje kamate. Glavna usluga koju banka daje je kredit. On bi trebao biti glavna stavka aktive banke. Pod proizvode aktivnih bankarskih poslova ubrajamo: kratkoročni ili dugoročni kredit, lombardni kredit, eskontni kredit, kontokreditni kredit, hipotekarni kredit, kupnja dionica, kupnja obveznica, kupnja udjela u fondovima i diskontiranje mjenica. Prema roku otplate kredite dijelimo na dugoročne i kratkoročne. Kratkoročne kredite dijelimo na: kontokreditne, akceptne, eskontne, lombardne, rambursni i avalni kredit. Dugoročne dijelimo na hipotekarne i investicijske kredite (Gregurek i Vidaković, 2018.:161.).

3.2. Pokazatelj profitabilnosti banaka

Svaka banka teži ispunjavanju svojih dugoročnih ciljeva. Posluje li banka uspješno pokazuje nam njezina efikasnost u postizanju ciljeva koji su odabrani od strane njezinog menadžmenta i dioničara. Cilj financijskog menadžmenta je maksimiziranje vrijednosti dionica banke. Ukoliko vrijednost dionica nije razmjerna očekivanjima, dioničari svoje udjele mogu prodati što banci stvara nove probleme. Cijena dionice svake financijske institucije je funkcija (Rose, 2005.:157.):

$$\text{vrijednost dionice } (P_0) = \frac{\text{očekivani priljev dividendi dioničara}}{\text{diskontni faktor}} = \sum_{t=0}^{\infty} \frac{E(D_t)}{(1+r)^t}$$

gdje $E(D_t)$ predstavlja dividende dioničara koje će biti isplaćene u slijedećem razdoblju, diskontirane minimalnom prihvatljivom stopom povrata (r) vezanom uz razinu rizika. Upravo je ponašanje cijene dionice najbolji pokazatelj poslovanja financijskog poduzeća jer odražava tržišnu ocjenu poslovanja poduzeća.

Ključni pokazatelji profitabilnosti (Rose i Hudgins, 2015.:171.):

$$\text{povrat na vlasnički kapital (ROE)} = \frac{\text{netodobit}}{\text{ukupni vlasnički kapital}}$$

$$\text{povrat na imovinu (ROA)} = \frac{\text{netodobit}}{\text{ukupna imovina}}$$

$$\text{neto kamatna marža} = \frac{(\text{prihodi od kamata} - \text{troškovi po kamatama})}{\text{ukupna imovina}^2}$$

$$\text{neto nekamatna marža} = \frac{(\text{nekamatni prihodi} - \text{rezervacije za gubitke po kreditima i lizinizima} - \text{nekamatni troškovi})}{\text{ukupna imovina}^3}$$

$$\begin{aligned} \text{neto operativna marža} &= \frac{\text{ukupni prihodi od poslovanja} - \text{ukupni troškovi od poslovanja}}{\text{ukupna imovina}} \\ &= \frac{\text{dobit prije oporezivanja}}{\text{ukupna imovina}} \end{aligned}$$

$$\text{zarade po dionici (EPS)} = \frac{\text{netodobit}}{\text{broj običnih dionica u vlasništvu dioničara}}$$

Svaki od navedenih pokazatelja pokazuje drugačiji aspekt profitabilnosti. Tako je povrat na imovinu (ROA) pokazatelj menadžerske efikasnosti, odnosno pokazuje nam koliko je menadžment sposoban u pretvaranju aktive u netozarade. S druge strane povrat na vlasnički kapital (ROE) je mjera stope povrata koja teče dioničarima. Pokazuje netobeneficije koje su dioničari primili od ulaganja svoga kapitala u financijsko poduzeće. Neto operativna marža, neto kamatna marža i neto nekamatna marža su mjere efikasnosti kao i mjere profitabilnosti koje nam ukazuju koliko su menadžment i zaposlenici uspjeli zadržati rast prihoda (koji dolaze od kredita, ulaganja i provizija za usluge) u odnosu na povećanje troškova (kamate na depozite, pozajmice, plaće zaposlenika). Neto kamatna marža mjeri kolika je velika razlika među kamatnim prihodima i troškova. Suprotno, nekamatna marža računa nekamatne prihode koji se stvaraju iz provizija koje je poduzeće prikupilo za izvršne usluge u donosu na iznos nekamatnih troškova (Rose i Hudgins, 2015.:172.).

Poslovanje banke vrlo je složeno i ima presudan utjecaj na gospodarske tijekove neke države i ukupnu stabilnost gospodarstva. Banka može dobro poslovati jedino ako se drži osnovnih načela poslovanja (Gregurek i Vidaković, 2018.:295.):

- načelo poslovnosti u rednog poslovanja,
- načelo rentabilnosti,
- načelo likvidnosti,
- načelo sigurnosti i efikasnosti ulaganja.

Prema ovim načelima banka je poslovna jedinica okružena ekonomskim subjektima i nastoji poslovanjem zadovoljiti klijente, zaposlenike i dioničare. Načela su jasno uočljiva u poslovnim rezultatima banke i njezinoj reputaciji (Gregurek i Vidaković, 2018.:295.).

3.3. Utjecaj monetarne politike na poslovanje banaka

Monetarnom politikom se kontrolira količina novca u ekonomiji. Zadaća središnje banke je provođenje monetarne politike. Primarna uloga središnje banke je održati stabilnost cijena i financijskog sustava. Središnja banka to čini koristeći se raspoloživim instrumentima monetarne politike. Njezina sekundarna uloga je kontrola banaka. Rad banaka zahtjeva kontrolu i nadzor jer problemi iz bankovnog sustava mogu postati problemi realnog sektora. Središnja banka određuje količinu novca u ekonomiji, što izravno utječe na bilance banaka jer je novac taj koji se nalazi u aktivni i pasivi banaka u obliku depozita ili kredita. Monetarnu politiku središnja banka provodi s ciljevima (Gregurek i Vidaković, 2018.:389.):

- stabilnost cijena,
- stabilnost financijskog sustava,
- stabilnost tečaja,
- ekonomski rast,
- zaposlenost.

Svi instrumenti monetarne politike prema središnjoj banci utječu na razinu i stopu promjene kamatnih stopa. Središnja banka može povećati kamatne stope ukoliko želi smanjiti kreditiranje i zaduživanje u gospodarstvu te usporediti gospodarsku

aktivnost. S druge strane spuštanjem kamatnih stopa potiče zaduživanje poduzeća i stanovništva. Također, središnje banke mogu utjecati na potražnju za valutom svoje zemlje variranjem razine kamatnih stopa i mijenjajući rast domaće gospodarske aktivnosti. Utjecajem na zakonske rezerve, kamatne stope i vrijednost valuta, središnje banke koriste se sljedećim instrumentima: operacijama na otvorenom tržištu, diskontnom stopom na kredite kvalificiranim financijskim institucijama i zakonsku obveznu pričuvu na različite obveze banaka (Rose i Hudgins, 2015.: 173.).

Banke odobravanjem kredita kreiraju potraživanja prema sebi i tako stvaraju depozitni novac. Tako njihovu kreditnu aktivnost prati i regulira središnja banka, čime prati količinu novca u optjecaju. Veza banka sa središnjom bankom, posredovanjem kredita koje im ona odobrava, zatim posredstvom zakonskih ovlaštenja da utječe na stope obveznih rezervi, omogućuje središnjoj banci da utječe na njihovu sveukupnu aktivnost, opseg i strukturu njihovih plasmana i na količinu novca u optjecaju. Odnosi između emisijskih banaka i poslovnih ostvaruju se uglavnom reeskontiranjem mjenica i udjelom u državnim papirima. U slučaju teškoća kreditne banke prezentiraju kod emisijske banke dio mjenica za reeskont (Perišin et al., 2001.: 115.).

4. Količina novca u optjecaju i profitabilnost hrvatskih kreditnih institucija

„Kreditna institucija sa sjedištem u Republici Hrvatskoj može se, pod uvjetima utvrđenima Zakonom, osnovati kao banka, štedna banka ili stambena štedionica.“ (Hrvatska narodna banka, 2021.)

Pod novčanim optjecajem podrazumijeva se ukupna masa raznih prometnih i platežnih sredstava, odnosno to su sredstva koja se prenose bez odgađanja i gubitka te koja svi primaju kako bi regulirali svoje obveze. Depozitni novac također se ubraja u optjecajni novac, on predstavlja sredstva na računima kod banaka koja su slobodna i uvijek na raspolaganju (Perišin et al., 2001.:88.).

Monetarna analiza koristi se bilancama banaka i funkcionalnim jednadžbama mijenjanja količine novca u optjecaju za utvrđivanje načina i kanala utjecaja kretanja količine novca na realne varijable ekonomije. Razmatrajući promjene novčane mase u optjecaju polazimo od bilance središnje banke, bilance poslovnih banaka, konsolidirane bilance monetarnog sustava te ulogu domaćih nemonetarnih čimbenika u emisiji novca (Božina, 2012.:714.).

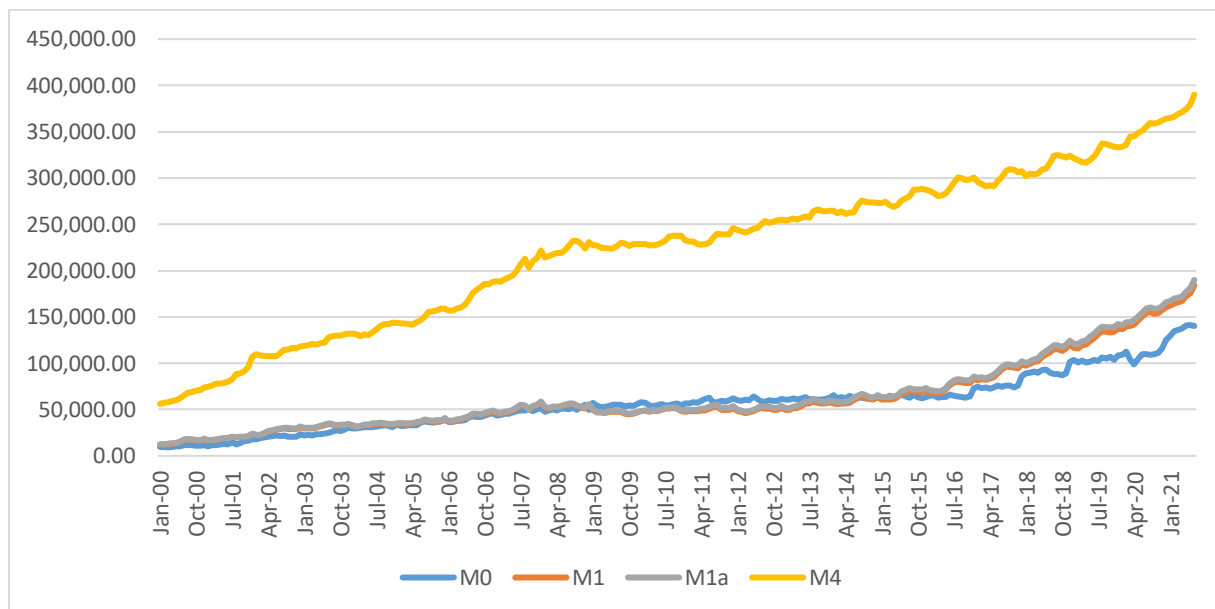
4.1. Monetarni agregati u praksi Hrvatske narodne banke

Monetarne agregate koji su u nastavku prikazani, Hrvatska narodna banka definira na slijedeći način:

- Primarni novac u cijelosti je uzet iz Bilance HNB-a,
- Novčana masa M_1 podrazumijeva sav gotov novac koji se nalazi izvan kreditnih institucija, depozite koje imaju druge financijske institucije u HNB-u i depozitni novac u kreditnim institucijama,
- Novčanu masu M_{1a} definira se kao gotov novac izvan kreditnih institucija i depoziti u kreditnim institucijama uvećan za depozitni novac središnje države kod kreditnih institucija,
- Ukupna likvidna sredstva M_4 obuhvaćaju novčanu masu M_1 , štedne i oročene depozite, devizne depozite, obveznice i instrumente tržišta novca te izdane udjele novčanih fondova.

Hrvatska narodna banka objavljuje kretanje monetarnih agregata na mjesečnoj razini. U nastavku su prikazana i opisana kretanja monetarnih agregata od 2000. do 2021. godine.

Grafikon 1. Kretanja monetarnih agregata od 2000. do 2021. godine (u milijunima kuna)

Izvor:Hrvatska narodna banka (2021.): Monetarni i kreditni agregati, dostupno na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/monetarni-i-kreditni-agregati> (pristupljeno 25.9.2021.)

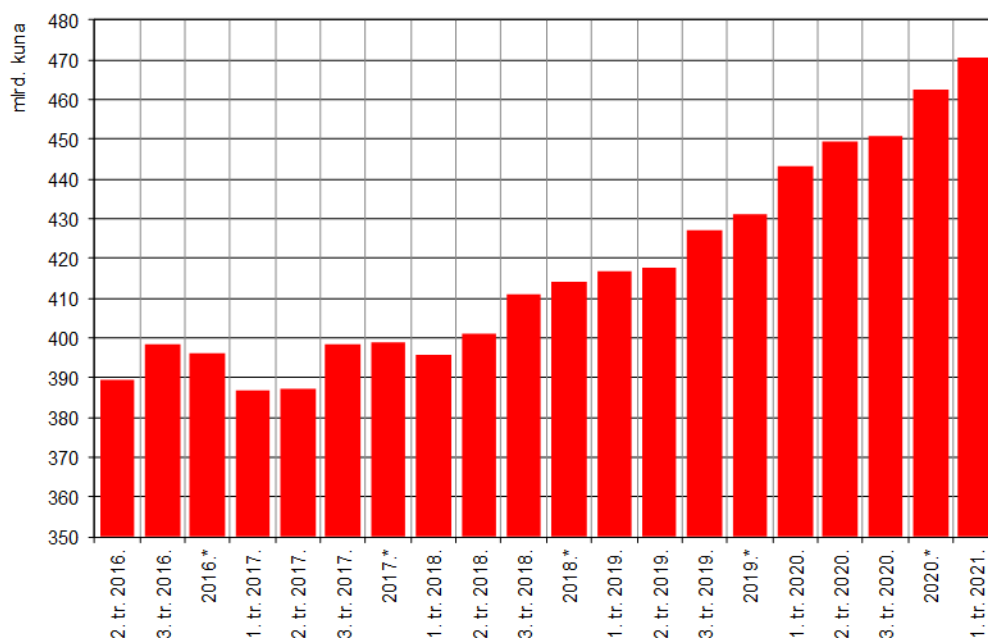
Iz grafikona je vidljivo kako svi agregati ostvaruju trend rasta. Do stagnacije je došlo od 2007. do 2012.godine. Uzrok stagnacije je prelijevanje globalne krize na hrvatsko gospodarstvo. Nakon 2012. godine dolazi do oporavka i svi monetarni agregati nadalje imaju trend rasta. Ubrzan trend rasta nakon krize možemo uočiti kod novčane mase M_1 i M_{1a} .

4.2. Pregled odabranih pokazatelja poslovanja hrvatskih kreditnih institucija

U nastavku su grafički prikazani i opisani slijedeći pokazatelji profitabilnosti kreditnih institucija: ukupna imovina kreditnih institucija, vlasnička struktura kreditnih institucija, pokazatelj koncentracije imovine kreditnih institucija, krediti drugih monetarnih financijskih institucija, razlika između kamatnih stopa na kredite i depozite (kamatna

marža) banaka te prinos na prosječnu imovinu (ROA) i prinos na kapital (ROE) kreditnih institucija.

Grafikon 2. Ukupna imovina kreditnih institucija (u milijardama kuna)

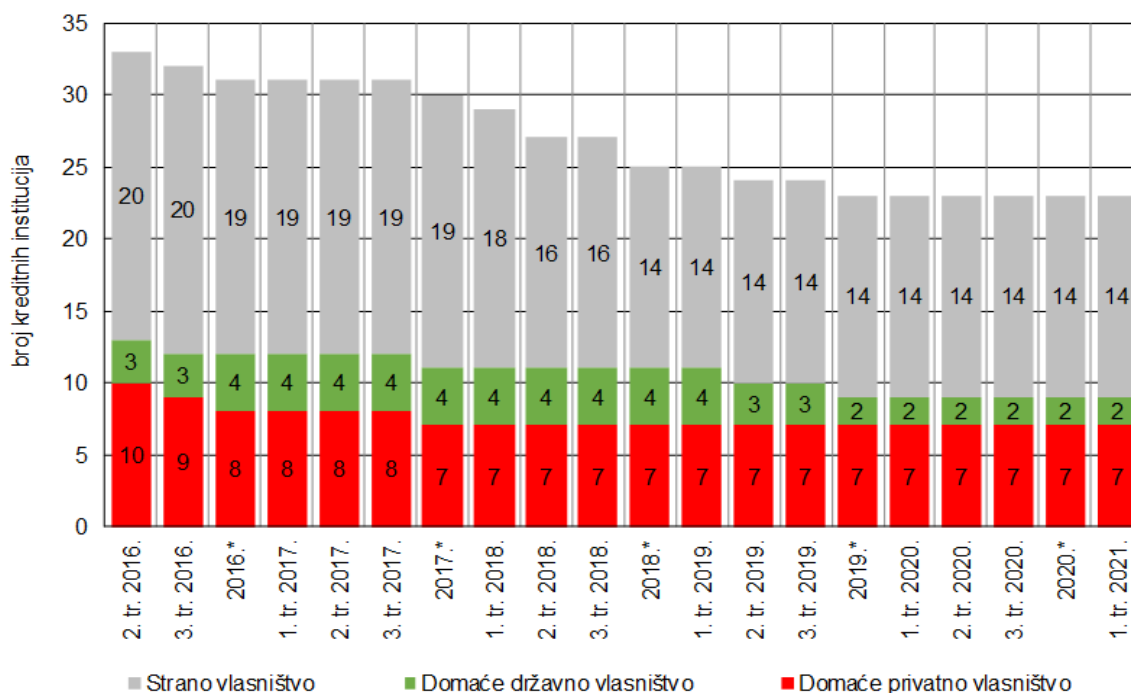

Izvor: Hrvatska narodna banka (2021.): Standardni prezentacijski format: dostupno na: <https://www.hnb.hr/analize-i-publikacije/redovne-publikacije/spf> (pristupljeno 25.9.2021.)

Iz grafikona vidimo da ukupna imovina kreditnih institucija bilježi značajan porast u odnosu na početak promatranja. Blago smanjenje je zabilježeno tijekom 2017. i 2018. godine.

Sljedeći grafikon prikazuje promjene vlasničke strukture kreditnih institucija. Prema vlasničkoj strukturi kreditne se institucije dijele na one u domaćem privatnom vlasništvu, u domaćem državnom te stranom vlasništvu.

Grafikon 3. Vlasnička struktura kreditnih institucija

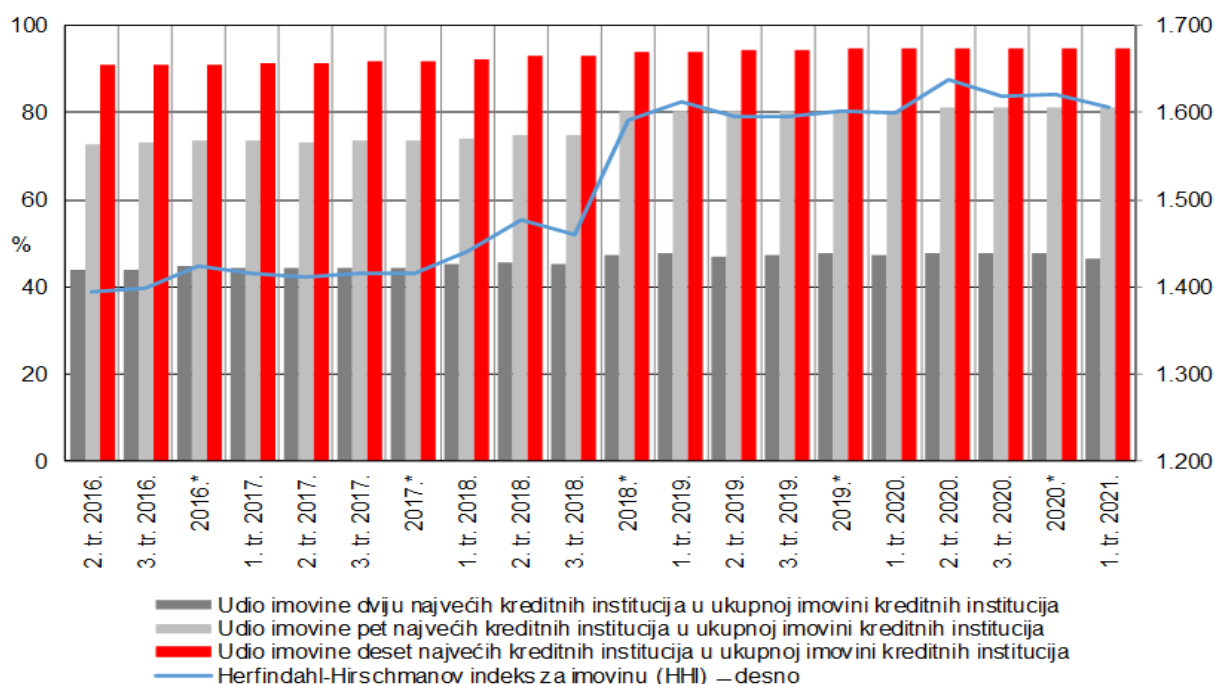
Izvor: Hrvatska narodna banka (2021.): Standardni prezentacijski format, dostupno na <https://www.hnb.hr/analize-i-publikacije/redovne-publikacije/spf> (pristupljeno 25.9.2021.)

U razdoblju od 2016. godine do danas smanjio se broj kreditnih institucija u Republici Hrvatskoj. Broj kreditnih institucija u stranom vlasništvu smanjio se s dvadeset na četrnaest, u domaćem državnom vlasništvu nakon povećanja na četiri institucije danas ih je dvije, a broj u domaćem privatnom vlasništvu se smanjio s deset na sedam. Rezultat je to uglavnom spajanja i preuzimanja. Iz grafikona možemo zaključiti da je većina kreditnih institucija u Republici Hrvatskoj u stranom vlasništvu.

Grafikon u nastavku prikazuje udio i koncentraciju imovine kreditnih institucija. Herfindahl-Hirschmanov indeks za imovinu (HHI) jedan od najpoznatijih pokazatelja koncentracije. U praksi se često koristi, npr. prilikom spajanja ili pripajanja banaka HHI ima važnu ulogu pri odlučivanju hoće li se dopustiti koncentracija određenih banaka u državi. Američka središnja banka je definirala kako HHI poslije spajanja odnosno pripajanja ne smije prijeći 1800 (0,18), odnosno promjena ne smije biti veća od 200 (0,02). Ako se propisane vrijednosti prijeđu, smatra se da da bi neke banke mogle održati cijene iznad konkurencije.

HHI definira se kao zbroj kvadrata udjela banaka na tržištu: $HHI = \sum_{i=1}^n s_i^2$, s je udio i -te banke na tržištu, a n ukupan broj banaka. HHI se kreće od $1/n$ do 1, a njegova najniža vrijednost (koja je jednaka recipročnoj vrijednosti broja banaka) dosegnut će se kada su sve banke jednake veličine. Ukoliko dođe do monopola HHI se približava broju 1. Indeks se može prikazati i u rasponu da mu maksimalna vrijednost bude 100 ili 10000.

Grafikon 4. Pokazatelj koncentracije imovine kreditnih institucija

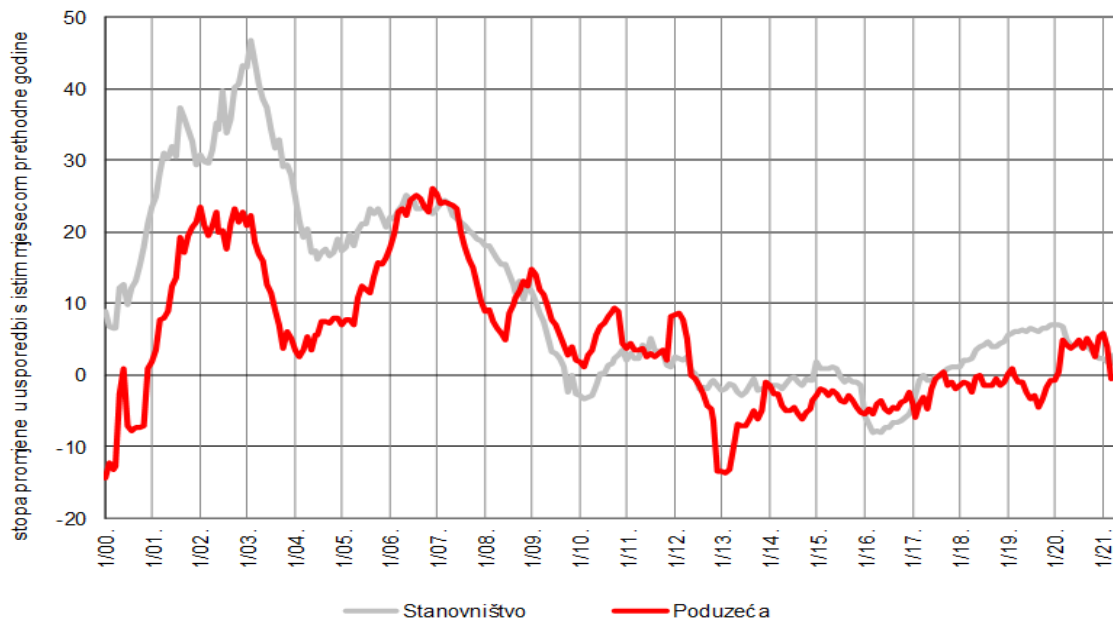
Izvor: Hrvatska narodna banka (2021.) Standardni prezentacijski format, dostupno na <https://www.hnb.hr/analize-i-publikacije/redovne-publikacije/spf> (pristupljeno 25.9.2021.)

U promatranom razdoblju vidimo da se indeksi koncentracije nisu previše mijenjali iako je moguće primijetiti tendenciju njihova rasta posebice udjela imovine pet najvećih kreditnih institucija. Ono što se može primijetiti je da udio imovine pet najvećih kreditnih institucija iznosi 80% ukupne imovine svih kreditnih institucija u Republici Hrvatskoj. Nadalje, udio imovine dvije najveće kreditne institucije iznosi visokih preko 40% imovine svih kreditnih institucija. Prema ovom pokazatelju hrvatski sustav kreditnih institucija je daleko od maksimalne raznije koncentracije.

U nastavku slijedi prikaz promjene stope kredita drugih monetarnih institucija prema stanovništvu i poduzećima.

Promjene u kreditiranju imaju velik utjecaj na profitabilnost kreditnih institucija. Ukoliko je stopa kreditiranja veća, znači da će banke više zarađivati jer danim kreditom naplaćuju se kamate koje su glavi izvor prihoda kreditnih institucija.

Grafikon 5. Krediti drugih monetarnih financijskih institucija

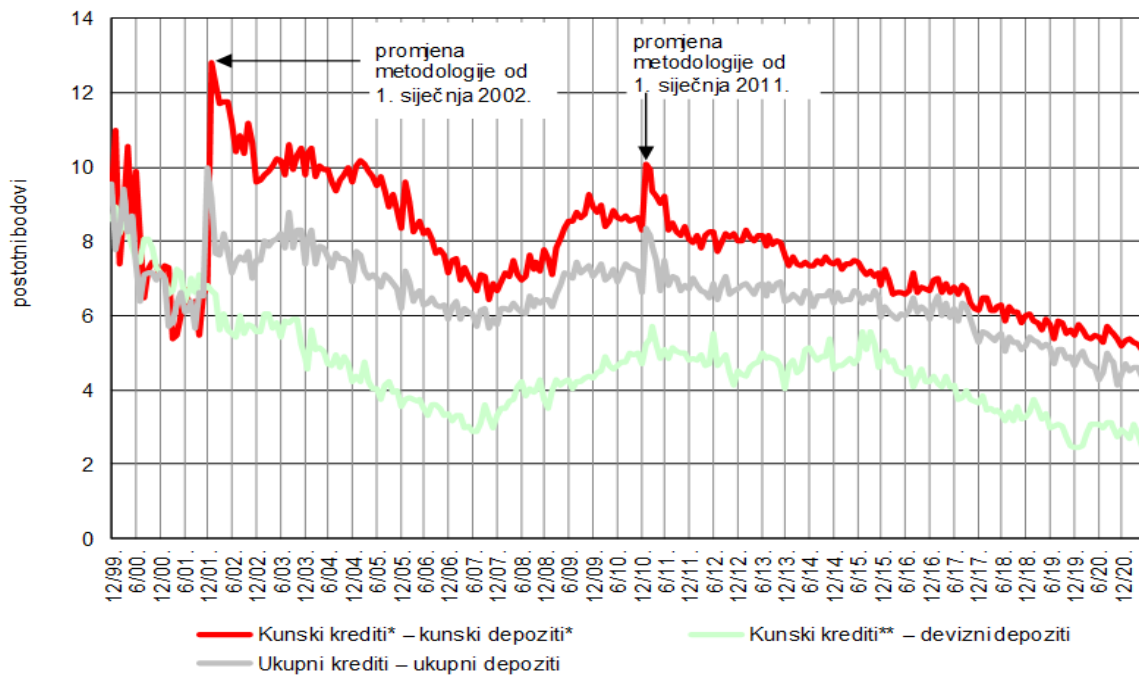

Izvor: Hrvatska narodna banka (2021.): Standardni prezentacijski format, dostupno na: <https://www.hnb.hr/analize-i-publikacije/redovne-publikacije/spf> (pristupljeno 25.9.2021.)

Iz grafikona je vidljivo kako je kreditiranje drugih monetarnih institucija bilo u porastu u razdoblju od početka promatranja do 2007. godine kako kod stanovništva tako i kod poduzeća. Nakon pada stope kreditiranja iste se počinju povećavati do 2013. godine nadalje.

U nastavku slijedi prikaz razlike između kamatnih stopa na kredite i depozite banaka tzv. kamatna marža. S obzirom na to da kamatna marža predstavlja razliku između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa banka, njezino smanjenje može ukazivati na porast konkurencije u bankarskom sektoru te se stoga smatra bitnim pokazateljem profitabilnosti banaka.

Grafikon 6. Razlika između kamatnih stopa na kredite i depozite banaka (kamatna marža)

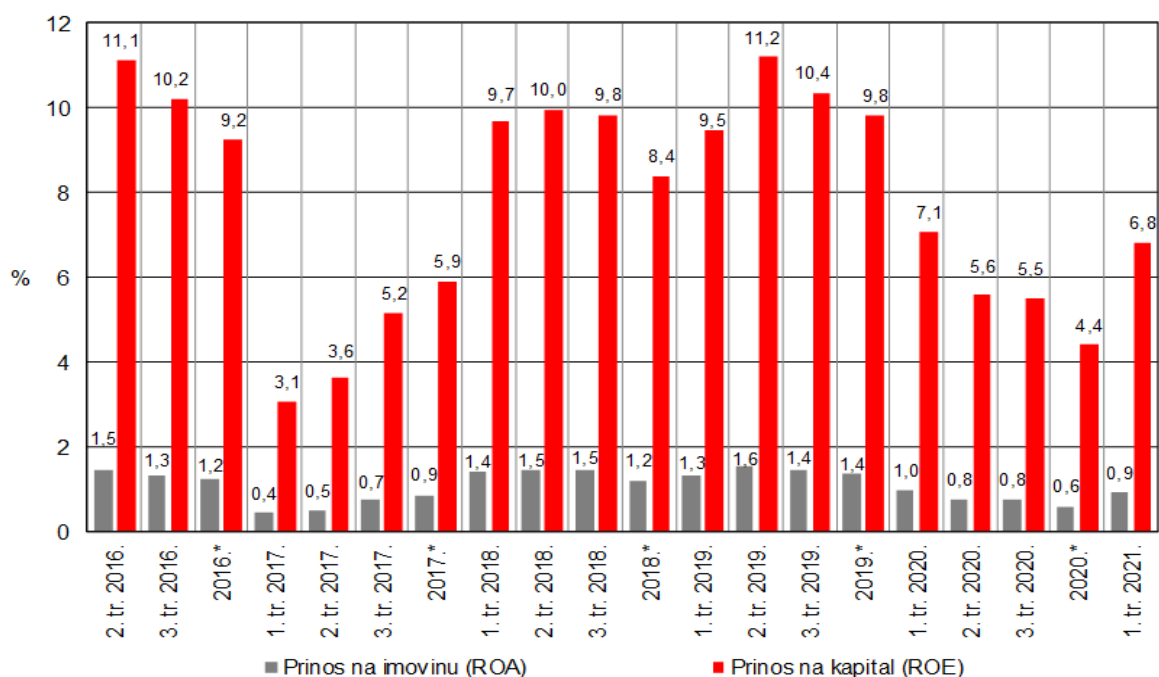

Izvor: Hrvatska narodna banka (2021.): Standardni prezentacijski format, dostupno na: <https://www.hnb.hr/analize-i-publikacije/redovne-publikacije/spf> (pristupljeno 25.9.2021.)

U promatranom razdoblju vidljiv je opadajući trend svih kamatnih marži. Rast svih kamatnih marži uočljiv je 2007. godine, kada se globalna kriza prelila na hrvatsko gospodarstvo. Porast kamatne marže upućuje na to da financijsko tržište slabi, a bankarski sektor ostvaruje nižu efikasnost i profitabilnost što za posljedicu može imati negativan utjecaj na ulaganja i opću gospodarsku aktivnost.

U nastavku slijedi grafički prikaz prinosa na prosječnu imovinu (ROA) i prinosa na kapital kreditnih institucija (ROE). ROA se odnosi na profitabilnost cijele imovine kreditnih institucija, a prikazana je kao omjer dobiti nakon oporezivanja i prosječne ukupne imovine. Bitan je pokazatelj profitabilnosti kreditne institucije. ROE, odnosno stopa profitabilnosti dioničkog kapitala, omjer je neto dobiti nakon oporezivanja i prosječnog dioničkog kapitala. Ukazuje koliku je dobit kreditna institucija ostvarila po kuni udjela u kapitalu kreditne institucije.

Grafikon 7. Prinos na prosječnu imovinu (ROA) i prinos na kapital (ROE) kreditnih institucija

Izvor: Hrvatska narodna banka (2021.): Standardni prezentacijski format, dostupno na: <https://www.hnb.hr/analize-i-publikacije/redovne-publikacije/spf> (pristupljeno 25.9.2021.)

Prinos na imovinu tako i prinos na kapital u razdoblju od 2016. godine do 2021. bilježe oscilacije. Najveće smanjenje ostvaruju u prvom tromjesečju 2017. godine dok s druge strane najveću vrijednost ostvaruju u drugom tromjesečju 2019. godine. Cilj svake kreditne institucije je povećati prinos na imovinu i kapital pa tako svako njihovo povećanje ukazuje na dobro poslovanje kreditne institucije, odnosno na povećanje njezine profitabilnosti. Obrnuto, smanjenje ROA i ROE rezultira smanjenju profitabilnosti.

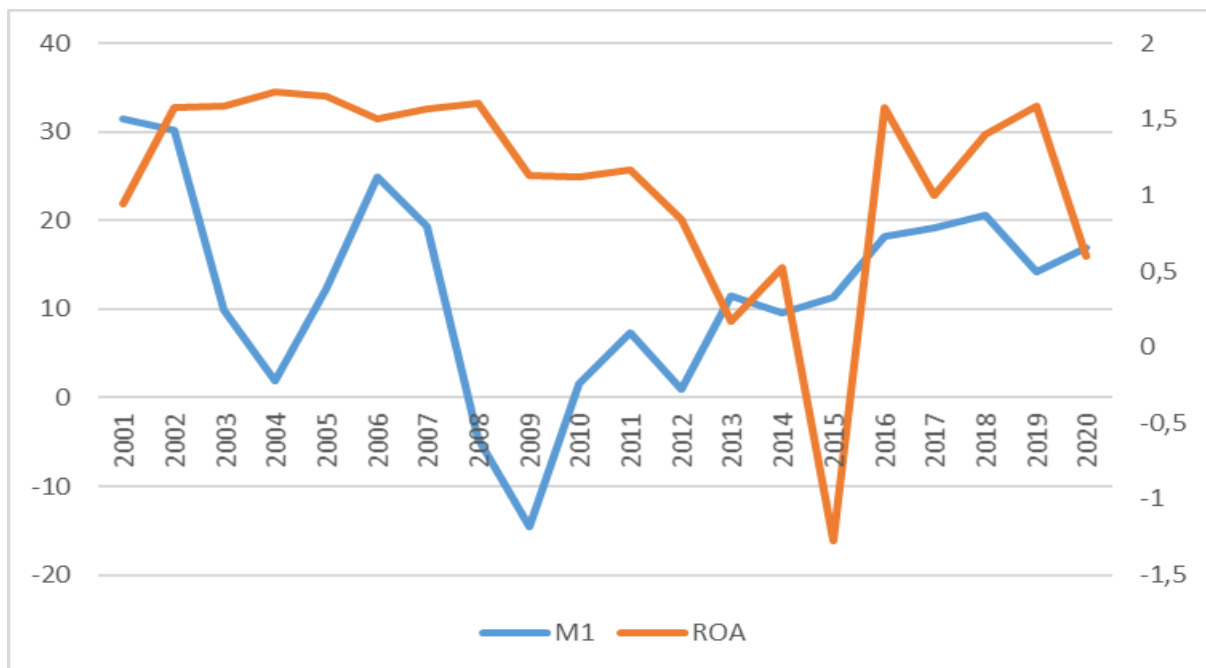
4.3. Utjecaj promjene količine novca optjecaju na profitabilnost hrvatskih kreditnih institucija

Povrat na ukupnu imovinu (ROA) prikazuje nam sposobnost banke (ili kreditne institucije) da raspoloživom imovinom ostvari dobit dok povrat na kapital (ROE) mjeri povrat na dionički kapital. Promatrajući novčanu masu, odnosno količinu novca u optjecaju i njezin utjecaj na ROA i ROE, možemo zaključiti sljedeće; banka (ili

kreditna institucija) odobravanjem kredita povećava depozitni novac, što je posljedica porasta sredstava na tekućim i/ili žiro računima. Drugim riječima, povećava se novčana masa. Povećavanjem kredita trebala bi rasti i profitabilnost kreditnih institucija, odnosno u ovom slučaju ROA i ROE kao pokazatelji profitabilnosti.

Sljedeći grafikon prikazuje promjenu novčane mase M_1 i prinosa na imovinu (ROA) kreditnih institucija.

Grafikon 8. Stopa promjene novčane mase M_1 i ROA-e kreditnih institucija

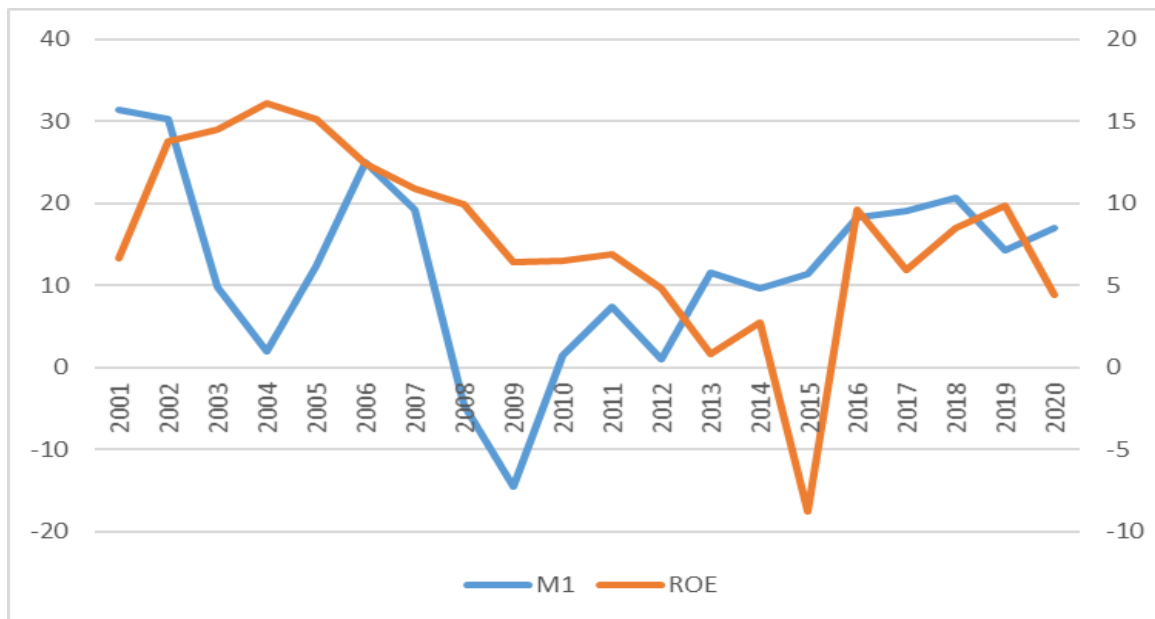

Izvor: Hrvatska narodna banka (2021.): Monetarni i kreditni agregati, dostupno na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/monetarni-i-kreditni-agregati> (pristupljeno 25.9.2021.)

Od početka promatranja do 2009. godine vidljiv je pad stopi rasta novčane mase M_1 dok nakon 2007. godine možemo uočiti rast. Slična kretanja uočavamo i kod ROA iako je najveći pad ROA zabilježen u kasnijim godinama u odnosu na M_1 . Možemo zaključiti da je porast količine novca u optjecaju popraćen porastom profitabilnosti, i obrnuto.

U slijedećem grafikonu prikazan je odnos između novčane mase M_1 i povrata na kapital ROE kreditnih institucija.

Grafikon 9. Stopa promjene novčane mase M1 i ROE kreditnih institucija

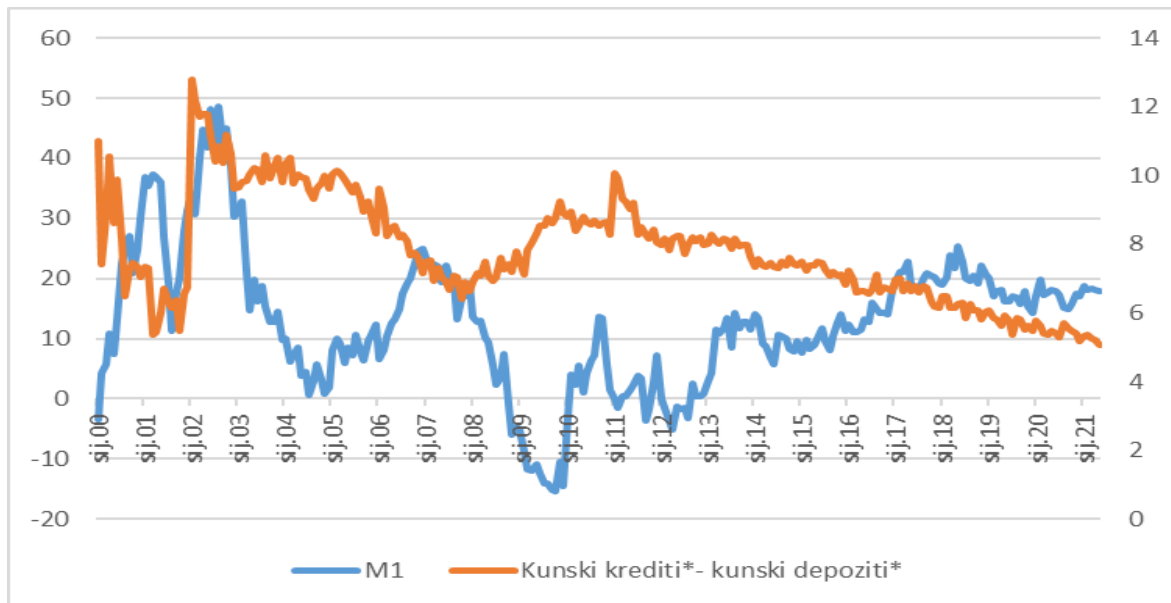
Izvor: Hrvatska narodna banka (2021.) Monetarni i kreditni agregati, dostupno na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/monetarni-i-kreditni-agregati> (pristupljeno 25.9.2021.)

Zaključak koji se nameće je sličan kao i kod prethodnog grafikona. Dakle, i ovdje možemo reći da je porast količine novca u optjecaju popraćen porastom profitabilnosti mjeren pokazateljem ROE, i obrnuto.

Jedan od pozitivnih i snažnih utjecaja na profitabilnost banka ima kamatna marža, uzimajući u obzir da su kamatni prihodi i najvažnija komponenta u ukupnim prihodima svake banke. Grafikoni u nastavku prikazuju njezinu osjetljivost na promjenu količine novca u optjecaju.

Najprije slijedi prikaz odnosa novčane mase i razlike između kamatnih stopa na kunske kredite i kunske depozite banaka.

Grafikon 10. Godišnja stopa promjene novčane mase M_1 i razlike između kamatnih stopa na kunske kredite i kunske depozite banaka (u %)

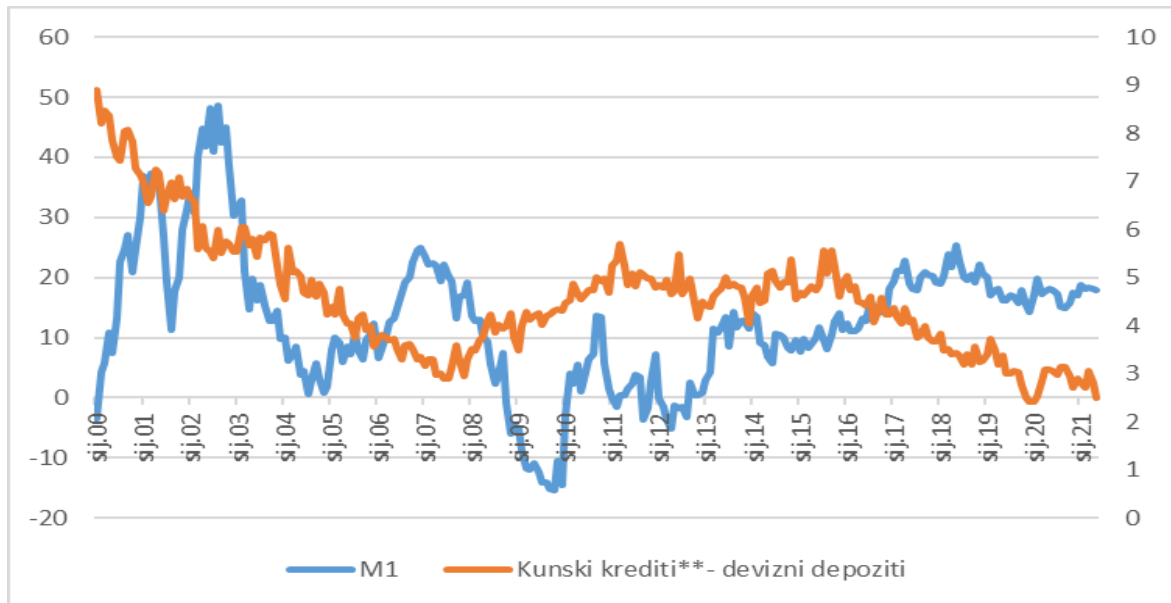

Izvor: Hrvatska narodna banka (2021.): Monetrani i kreditni agregati, dostupno na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/monetrani-i-kreditni-agregati> (pristupljeno 25.9.2021.)

Promatrajući kretanja stope promjene novčane mase M_1 i prikazane kamatne marže uočavamo da se porastom stope promjene novčane mase M_1 kamatna marža smanjuje, i obratno.

U nastavku je prikazan odnos stope promjene novčane mase M_1 i razlike između kamatnih stopa na kunske kredite i devizne depozite banaka.

Grafikon 11. Godišnja stopa promjene novčane mase M_1 i razlike između kamatnih stopa na kunske kredite i devizne depozite banaka (u %)

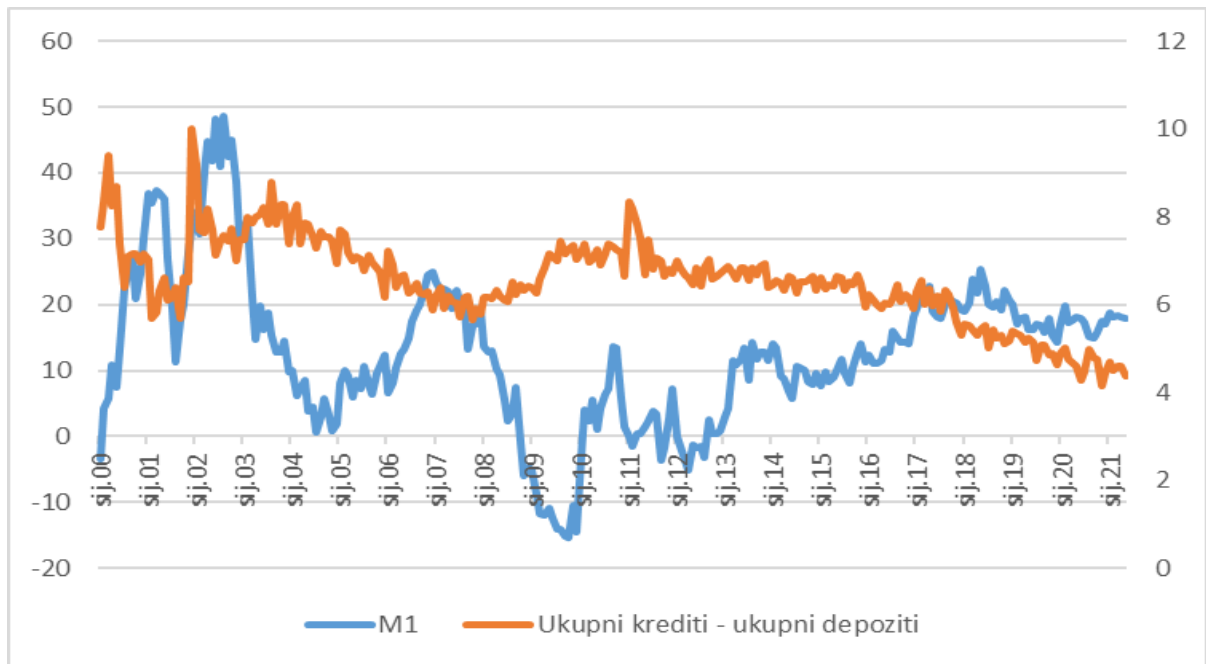

Izvor: Hrvatska narodna banka (2021.): Monetarni i kreditni agregati, dostupno na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/monetarni-i-kreditni-agregati> (pristupljeno 25.9.2021.)

Zaključak je isti kao i kod prethodnog grafikona. Porast stope promjene novčane mase M_1 popraćen je smanjenjem prikazane kamatne marže i obrnuto.

Slijedi prikaz godišnje stope promjene novčane mase M_1 i razlike između kamatnih stopa na ukupne kredite i ukupne depozite banaka.

Grafikon 12. Godišnja stopa promjene novčane mase M_1 i razlike između kamatnih stopa na ukupne kredite i ukupne depozite banaka (u %)

Izvor: Hrvatska narodna banka (2021.): Monetarni i kreditni agregati, dostupno na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/monetarni-i-kreditni-agregati> (pristupljeno 25.9.2021.)

Zaključak je isti kao i kod dva prethodna grafikona. Porast stope promjene novčane mase M_1 popraćen je smanjenjem prikazane kamatne marže i obrnuto.

Navedeni zaključci nisu u skladu s zaključcima donesenim kada su se u odnos stavljale stope rasta M_1 te ROA i ROE. Međutim, kamatna marža je samo jedan od pokazatelja profitabilnosti i ne prikazuje cjelokupnu profitabilnost banaka već samo razlike između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa.

5. Zaključak

Profitabilnost banka je mjera koja iskazuje njihov uspjeh poslovanja koji ovisi o strategiji poslovanja i o ekonomskom okruženju. Dobro poslovanje banaka nije važno samo bankama nego i brojnim drugim subjektima te ima velik društveni i gospodarski značaj. Banke koje su profitabilnije imaju mogućnost za odobrenje više kredita, čime se novčana masa povećava, što dalje ima pozitivan učinak na gospodarski rast.

Središnja banka ima utjecaj na kreditni potencijal banaka promjenom primarnog novca, kreditiranjem poslovnih banaka. Cilj svake banke je ostvarenje dobitka, odnosno dobro poslovanje institucije. Ukoliko se poveća aktiva banke znači da se povećava i novčana masa jer su u aktivi bilance odobreni krediti koji imaju izravan utjecaj na povećanje količine novca u optjecaju (novčane mase). Obrnuto, povećanje nemonetarne pasive banaka značilo bi smanjenje količine novca a povećanje monetarne pasive znači povećanje količine novca u optjecaju.

Više je pokazatelja profitabilnosti banaka, a ključni pokazatelji koji su u radu prikazani jesu ROA, ROE i kamatna marža. Ukoliko neki od pokazatelja profitabilnosti kreću padati, cilj menadžmenta banke je procijeniti razloge koji su iza tih promjena. Analizom kretanja novčane mase i prinosa na imovinu te prinosa na kapital uočili smo kako s povećanjem količine novca koji je u optjecaju dolazi i do povećanja prinosa na imovinu te prinosa na kapital banke.

Kretanje stope kamatne marže jedan je od najznačajnijih pokazatelja profitabilnosti banaka jer banke najveću zaradu bilježe upravo od razlike kamatnih stopa. Zaključci vezani uz promjene količine novca u optjecaju i kamatnih marži nisu u skladu s zaključcima donesenim kada se u odnos stavljaju promjene količine novca u optjecaju te ROA i ROE. Međutim, kamatna marža je samo jedan od pokazatelja profitabilnosti i ne prikazuje cjelokupnu profitabilnost banaka (odnosno kreditnih institucija) već samo razlike između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa.

LITERATURA

Knjige:

1. BOŽINA L. (2012.) *Monetarna ekonomija*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
2. GREGUREK M., VIDAKOVIĆ N. (2018.) *Bankarsko poslovanje*, EFFECTUS studij financije i pravo, visoko učilište.
3. LEKO V., STOJANOVIĆ A. (2018.) *Financijske institucije i tržišta*, Ekonomski fakultet Zagreb.
4. LOVRINOVIĆ I., IVANOV M. (2009.) *Monetarna politika*, RRIF plus d.o.o.
5. MATIĆ B. (2011.) *Monetarna ekonomija*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku.
6. PERIŠIN I., ŠOKMAN A., LOVRINOVIĆ I. (2001.) *Monetarna politika*, Fakultet ekonomije i turizma "dr. Mijo Mirković".
7. ROSE S. P., HUDGINS S. C. (2015.) *Upravljanje bankama i financijske usluge*, Zagreb, Mate d.o.o.
8. ROSE S. P. (2005.) *Menadžment komercijalnih banaka*, Zagreb, Mate d.o.o.

Internet izvori:

1. Hrvatska narodna banka, (Online), dostupno na: <https://www.hnb.hr/statistika/statisticki-podaci/financijski-sektor/monetarni-i-kreditni-agregati> (pristupljeno 25.9.2021.)
2. Hrvatska narodna banka, (Online), dostupno na: <https://www.hnb.hr/analize-i-publikacije/redovne-publikacije/spf> (pristupljeno 25.9.2021.)
3. Hrvatska narodna banka, (Online), dostupno na: <https://www.hnb.hr/documents/20182/506024/h-ZOKI-od-25-4-2020-do-pocetka-primjene-bliske-suradnje.pdf/6f53bca2-3303-0379-6d54-2a4312812970> (pristupljeno 11.10.2021.)

POPIS GRAFIKONA:

Grafikon 1: Kretanja monetarnih agregata od 2000. do 2021. godine (u milijunima kuna).....	15
Grafikon 2: Ukupna imovina kreditnih institucija.....	16
Grafikon 3: Vlasnička struktura kreditnih institucija.....	17
Grafikon 4: Pokazatelj koncentracije imovine kreditnih institucija.....	18
Grafikon 5: Krediti drugih monetarnih financijskih institucija.....	18
Grafikon 6: Razlika između kamatnih stopa na kredite i depozite (kamatna marža)..	19
Grafikon 7: Prinos na prosječnu imovinu (ROA) i prinos na kapital (ROE).....	20
Grafikon 8: Stopa promjene novčane mase M1 i ROA-e.....	21
Grafikon 9: Stopa promjene novčane mase M1 i ROE.....	24
Grafikon 10: Godišnja stopa promjene novčane mase M1 i razlike između kamatnih stopa na kunske kredite i kunske depozite banaka (u %).....	24
Grafikon 11: Godišnja stopa promjene novčane mase M1 i razlike između kamatnih stopa na kunske kredite i devizne depozite banaka(u %).....	25
Grafikon 12: Godišnja stopa promjene novčane mase M1 i razlike između kamatnih stopa na ukupne kredite i ukupne depozite banaka (u %).....	26

SAŽETAK

Utjecaj promjene količine novca u optjecaju na profitabilnost hrvatskih kreditnih institucija

Središnja banka koristi razne instrumente kako bi utjecala na rad bankovnih sustava, regulira i emitira novac u optjecaju, čime utječe na kamatne stope, štednju, potrošnju i potražnju za kreditima. Cilj svake kreditne institucije je uspješno poslovanje, odnosno profitabilnost. Postoji više pokazatelja profitabilnosti kreditnih institucija. U ovom radu prikazana je veza između promjene količine novca u optjecaju i sljedećih pokazatelja profitabilnosti: prinosa na imovinu (ROA), prinosa na kapital (ROE) i kamatna marža. Ukoliko dođe do povećanja količine novca u optjecaju povećat će se i prinos na imovinu te prinos na kapital. Zaključci vezani uz promjene količine novca u optjecaju i kamatnih marži nisu u skladu s zaključcima donesenim kada se u odnos stavlja promjene količine novca u optjecaju te ROA i ROE jer je kamatna marža samo jedan od pokazatelja profitabilnosti koji ne uzima u obzir cjelokupnu profitabilnost banke (odnosno kreditne institucije).

Ključne riječi: kreditne institucije, monetarni agregati, novčana masa M_1 , pokazatelji profitabilnosti banaka, Republika Hrvatska

Franka Bilandžija

SUMMARY

The impact of changes in the amount of money in circulation on the profitability of Croatian credit institutions

The central bank uses various instruments to influence the operation of banking systems, regulates and issues money in circulation, thus affecting interest rates, savings, consumption and demand for loans. The goal of every credit institution is successful business, ie profitability. There are several indicators of the profitability of credit institutions. This paper presents the relationship between the change in the amount of money in circulation and the following profitability indicators: return on assets (ROA), return on equity (ROE) and interest margin. If there is an increase in the amount of money in circulation, the return on assets and the return on capital will increase. Conclusions related to changes in the amount of money in circulation and interest margins are not in line with the conclusions reached when the changes in the amount of money in circulation and ROA and ROE are related because the interest margin is only one of the profitability indicators that does not take into account the bank's overall profitability. credit institutions).

Keywords: credit institutions, monetary aggregates, money supply M1, profitability indicators, Republic of Croatia